

УДК 385.81

АБАРОНА БРЭСЦКАЙ КРЭПАСЦІ

Абакунчык П. Ю.

Навуковы кіраўнік Пазняк С. А.

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

Брэсцкую крэпасць абаранялі з 22 чэрвеня да канца ліпеня 1941 года. Брэсцкая крэпасць – гэта цэлы комплекс розных абарончых збудаванняў. Па цэнтру размешчана Цытадэль. Гэта пяцікутнае замкнёнае двухпавярховы абарончы будынак, які выконваў функцыю казармы. Яе перыметр складаў 1,8 км са сценамі амаль двухметровай таўшчыні, з байніцамі, амбразурамі, казематамі.

У крэпасці знаходзілася 3,5–4 тысяч савецкіх воінаў. Захопнік меў амаль 10-кратнае перавага ў сілах.

Гітлераўцаў шчыльным агнем сустрэлі савецкія воіны ля Тэрэспальскіх варот, якія былі адбітыя ў праціўніка. Тут замацаваліся памежнікі 9-й пагранзаставы і прыштабных падраздзяленняў 3-й пагранкамендатуры 132-га батальёна НКУС, байцы 333-га і 44-га стралковых палкоў, 31-га асобнага аўтабатальёна. Яны трымалі пад прыцэльным ружэйным і куляметным агнем мост праз Заходні Буг, перашкаджалі праціўніку наладжваць пантонную пераправу праз раку на Кобрынскае ўмацаванне. Толькі нешматлікім з прарваліся ў Цытадэль нямецкім аўтаматчыкам удалося схавацца ў будынку клуба і будынку сталовай комсостава. Супернік тут быў знішчаны на другі дзень. У наступным гэтыя будынкi неаднаразова пераходзілі з рук у рукі.

Амаль адначасова жорсткія баі разгарнуліся на ўсёй тэрыторыі крэпасці. З самага пачатку яны набылі характар абароны асобных яе ўмацаванняў без адзінага штаба і камандавання, без сувязі і амаль без узаемадзеяння паміж абаронцамі розных умацаванняў. Абараняліся ўзначалілі камандзіры і палітработнікі, у шэрагу выпадкаў – якія прынялі на сябе камандаванне шараговыя байцы. У самы кароткі тэрмін яны згуртавалі сілы і арганізавалі адпор нямецка-фашысцкім захопнікам. У першы дзень баявых дзеянняў да 9 гадзін раніцы крэпасць атачылі. Перадавыя часткі паспрабавалі з ходу захапіць крэпасць. Праз мост ля Тэрэспальскай брамы штурмавыя групы Нямеччыны прарваліся ў Цытадэль, захапілі дамінуючае над іншымі пабудовамі будынак палкавога клуба (былую царкву), дзе адразу ж абгрунтаваліся карэкціроўшчыкі артылерыйскага агню. Разам з гэтым праціўнік развіў наступленне ў напрамку Холмскіх і Брэсцкіх варот у надзеі злучыцца там з гуртамі, надыходзіць з боку Валынскага і Кобрынскага ўмацаванняў. Гэтая задумка была сарваная.

Да вечара 22 чэрвеня праціўнік замацаваўся ў частцы абарончай казармы паміж Холмскімі і Тэрэспальскімі варотамі (пазней выкарыстаў яе як плацдарм у цытадэлі), захапіў некалькі адсекаў казармы ля Берасцейскай брамы. Аднак разлік ворага на раптоўнасць не апраўдаўся; абарончымі баямі, контратакамі савецкія воіны скавалі сілы праціўніка, нанеслі яму вялікія страты.

Позна ўвечары нямецкае камандаванне вырашыла адцягнуць з прыгонных умацаванняў сваю пяхоту, стварыць за знешнімі валамі блакадную лінію, каб раніцай 23 чэрвеня зноў з артабстрэлу і бамбардзіроўкі пачаць штурм крэпасці. Баі ў крэпасці прынялі разлютаваны, зацяжны характар, якога вораг ніяк не чакаў. На тэрыторыі

кожнага прыгоннага ўмацавання нямецка-фашысцкія захопнікі сустрэкалі ўпарты гераічны супраціў савецкіх воінаў.

На тэрыторыі памежнага Тэрэспальскага прытулку зборуны трымалі воіны курсаў шафераў Беларускага Памежнага раёна сумесна з бойкамі кавалерыйскіх абменных курсаў, сапернага ўзвода, узмоцненых нарадаў 9-й памежны Сцягі, ветлазарэта, збораў фізкультурнікаў. Усім ім выдаліцца ачысціць ад прорваўшагося суперніка вялікі гонар тэрыторыі ўмацаванні, але з-за адсутнасці боепрыпасаў і вялікіх пагоні ў асабістым складзе ўтрымаць яе яны не маглі [1, с. 124].

Па рашэнні камандавання зводнай групы былі зроблены спробы прарваць кольца акружэння. 26 чэрвеня на прарыў пайшоў атрад з 120 чалавек на чале з лейтэнантам Вінаградавым, але ўсходнюю рысу крэпасці ўдалося прарвацца толькі 13 воінам, пасля чаго яны былі схопленыя ворагам. Беспаспяховымі апынуліся і іншыя спробы масавага прарыву з абложанай крэпасці, змаглі прабіцца толькі асобныя нешматлікія групы.

Фашысты цэлы тыдзень атакавалі крэпасць. Савецкім воінам даводзілася адбіваць па 6–8 атак у дзень. Разам з байцамі знаходзіліся жанчыны і дзеці. Яны дапамагалі параненым, падносілі патроны і ўдзельнічалі ў баявых дзеяннях. Захопнікі пусцілі ў ход танкі, агняметы, газы, падпальвалі і скочвалі з знешніх валаў бочкі з гаручай сумессю. Знаходзячыся ў поўным акружэнні, без вады і ежы, пры вострай нястачы боепрыпасаў і медыкаментаў гарнізон можна змагаўся з ворагам. Толькі за першыя 9 дзен баеў абаронцы крэпасці вывелі з ладу каля 1,5 тысяч салдат і афіцэраў праціўніка. Да канца чэрвеня вораг захапіў большую частку крэпасці. 30 чэрвеня пасля працяглага абстрэлу і бамбежкі, якія завяршыліся жорсткай атакай, гітлераўцы авалодалі вялікай часткай збудаванняў Усходняга форта, захапілі ў палон параненых.

Ход абароны патрабаваў аб'яднання ўсіх сіл абаронцаў крэпасці. 24 чэрвеня ў Цытадэлі адбылася нарада камандзіраў і палітработнікаў, дзе вырашалася пытанне аб стварэнні зводнай баявой групы, фарміраванні падраздзяленняў з воінаў розных частак, зацвярджэнні іх камандзіраў, якія вылучыліся ў ходзе баявых дзеянняў. Быў аддадзены загад № 1, згодна з якім камандаванне групай ўскладалася на капітана Зубачова, яго намеснікам прызначаны палкавы камісар Фамін. Практычна яны змаглі ўзначаліць абарону толькі ў Цытадэлі. Хоць камандаванню зводнай групы не ўдалося аб'яднаць кіраўніцтва баямі на ўсёй тэрыторыі крэпасці, штаб адыграў вялікую ролю ў актывізацыі баявых дзеянняў.

Па рашэнні камандавання зводнай групы былі зроблены спробы прарваць кольца акружэння. 26 чэрвеня пайшоў на прарыв атрад з 120 чалавек на чале з лейтэнантам Вінаградавым. За ўсходнюю мяжу крэпасці ўдалося прарвацца 13 воінам, але яны былі схоплены ворагам. Беспаспяховымі апынуліся і іншыя спробы масавага прарыву з абложанай крэпасці, змаглі прабіцца толькі асобныя нешматлікія групы. Пакінуты маленькі гарнізон савецкіх войскаў працягваў змагацца з незвычайнай устойлівасцю і упартасцю.

Супернік быў выкрадзены стоікавасцю і геройзмам абаронцу крэпасці. У Юлі камандзір 45-й нямецкай пяхотнай дывізіі генерал Шліпер у прынясі аб зан'еці Брэст-Літоўска паведамляў: «рускае ў Брэст-Літоўскае змагаліся іскрачна настойліва і настойліва. яны паказалі праслаўленую шумную пяхоту і даказалі замяшчальную волю да супраціву».

Абаронцы крэпасці – воіны больш чым 30 нацыянальнасцяў СССР – да канца выканалі свой абавязак перад Радзімай, здзейснілі адзін з найвялікшых подзвігаў савецкага народа ў гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Выключны гераізм абаронцаў крэпасці атрымаў высокую ацэнку. Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена маеру Гаўрылаву і лейтэнанту

Кіжаватаву. Каля 200 удзельнікаў абароны ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі. 8 мая 1965 года крэпасці прысвоена ганаровае званне «Крэпасць-герой».

Гераічная абарона Брэсцкай крэпасці працягвалася з 22 чэрвеня па канец ліпеня 1941 года [2, с. 12].

Літаратура

1. Бешанаў, В. Брэсцкая крэпасць / Праўда аб «бесмяротным гарнізоне». – М. : Эксмо / Яуза. – 2012. – 352 с.

2. Хаметаў, М. Брэсцкая крэпасць-герой / М. Хаметаў. – М.: Ваеніздат, 1988. – 174 с.